

ARCORA

The Foundation of Delta Dental of Washington

COMMUNITY HEALTH WORKER (CHW)

ORAL HEALTH EDUCATION

Nageenya Afaanii Hundaaf

Nageenya Afaan Hawaasaa

OROMO

COMMUNITY HEALTH WORKER (CHW) TRAINING MANUAL

This training is designed for Community Health Workers and others who may have an opportunity to improve oral health and understanding. The emphasis is on prevention of dental disease.

Afaan Fayyaan Jireehya Nagayaa Uuma

Nageenyi afaanii waliigala fayaa qaamaatiif barbaachisaadha

Nageenyi afaanii gaariin dandeettii dubpii, seequu, urgeeffachuu, qammasuu, tuquu, alanfachuu, liqimsuu fi fedhiwwan fuula irratti mul'atan hunda haala gaariidhaan ibsuuf fi foysesuuf ni gargaara.

CHW'S ARE IMPORTANT

- When a client has a new diagnosis of diabetes.
- When a client is discharged from a hospital or nursing center.
- When a client is on a new medicine.
- When a client changes housing.
- All the time!

**Haraan dura, barnoota
nageenya afaaniiitii fi dhibbaa
inni dhibee sukkaaraa irratti
qaqqabsiisuu danda'u barattee
turtee?**

Har'aa maal akka barannu:

Xummura sagantaa kanaa booda, hirmaattonni waantolii armaan gadii gochuu ni danda'u:

- Walqunnamtii nageenya afaanii fi dhibee sukkaaraa giddu jiru ni hubatu.
- Guyyaa guyyaan qulqullummaa ofii eeguudhaan akkamitti dhibee ilkaanii akka of irraa ittisuu danda'an ni ibsu.
- Nageenya ilkaaniitiif dhugaatii bayeessa ta'e ni filatu.
- Nageenya afaaniitiif karoora mataa ofii qabaachuu
- Nageenya afaaniitiif qabeenya ooluu danda'u naannoo ofii irraa barbaaduu.

Kana beektuu?

- Maatiwwan qabeenya xiqqaa fi afaan ingiliffaa heddu dandeettii hin qabne maatiwwan biroo steeta Washington fi guutuu Ameerikaa keessa jiran caala rakkolee eegumsa nageenya afaaniitiin walqabatan heddu ni qabu.
- Daa'imman afaan ingiliffaa baay'ee hin dandeenye warra kaan caala dhibee ilkaanii yaala hin arganne ni qabu.
- Dhbeen Sukkaaraa hawaasa biffa addaa (kan adii hin taane) irratti kan cimu yammuu ta'u namoonni dhibee sukkaaraa qaban yaala nageenya afaanii adda ta'e ni barbaadu.
- Namoonni guguddoon afaan ingiliffaa heddu hin dandeenye baay'een waa'ee fayyaa afaanii fi ilkaanii kan hin beekne ta'uu isaanii ol yeroo umuriin isaanii dabalaa deemu fedhii addaa ni barbaadu.
- Odeeffannoo gaarii qabaachuunii fi dursanii of eegganno taasisuun gammachuu fi qaama fayyaa ta'e akka qabaattan ni taasisa!

Amala matii fi dhuunfaa

Nageenya afaanii irratti baay'isee rakkoo kan uumuu danda'u maali?

- Ilkaan rigachuu fi qulquelleessuu
- Eggannaa ilkaanii gaarii
- Hawaasa fi dhimmoota waliigalaa
- Amantii maatii fi seenaa maatii

Dhibee sukkaaraa fi yaala ilkaanii

- Dhibee eergoo/foon ilkaan irratti biiqilu
- Afaan goggogaa
- Kan dafee hin fayyne
- infeeksiinii/dhukkuba baakteeriya
- ilkaan buqqifachuu/dhabuu

Dhukuba Eergoo fi dhibee eergoo baakteeriyaan irraa ka'u/Gingivitis

Baayi'nni sukkaaraa baakteeriyaan akka
guddatu gochuun gara dhibee
eergootti/gingivititti/ guddata

Gingivitis/dhebeen eergoo lafeewwan irratti
dhiibbaa qaqqabsiisuun eergoowwan akka
walirraa fagaatan taasisa.

Infeekshiiniin to'annaa dhibee sukkaaraa irratti
rakkoo heddu fida.

Walgargaaru

Afaan goggogaa

Dhibeen sukkaaraa qaamni akka goggogu ni taasisa

Qorich afaan kee akka goggogu ni taasisa.

Yeroo tokko tokko bakkeen hojii afaan kee akka goggogu ni taasisa: qorich ilbisootaa gorroora ni goggogsa.

Gororri-- ykn tufuun sukkaarrii fi asiidiin akka hin baay'anne ni dhoorka. Tufuun bayeessa!

Dhibee sukkaaraa yoo qabaatte, bishaan baay'ee dhuguun akkasumas maastikaa sukkaara heddu hin qabne zayitol/Xylitol jedhamu alnfachuun gororri akka dabalu ni gargaara.

Infeekshiinii/dhk kuba baakteeriyaad

Dhibeen afaanii baakteeri'aa irraa ka'u
afaan sukaarri itti baay'atu irraa guddata

Namoonni dhibee sukkaaraa qaban
nyaataa ykn dhugaatii asiidii ykn sukaarri itti
baay'ate kan akka (soodaa, juusii guduraa,
shaayii mi'aa, buna mi'aa, biiraa, alcholii)
dhuganii booda arraba isaaniitiif ilkaan
isaanii qulqulleessu fi rigachuu qabu.
Luluqqadhu akkasumas tufi!

AFAAN FAYYAA

ARRABA FAYYAA

Eergoo nama guddaa fi rakkoolee isaa

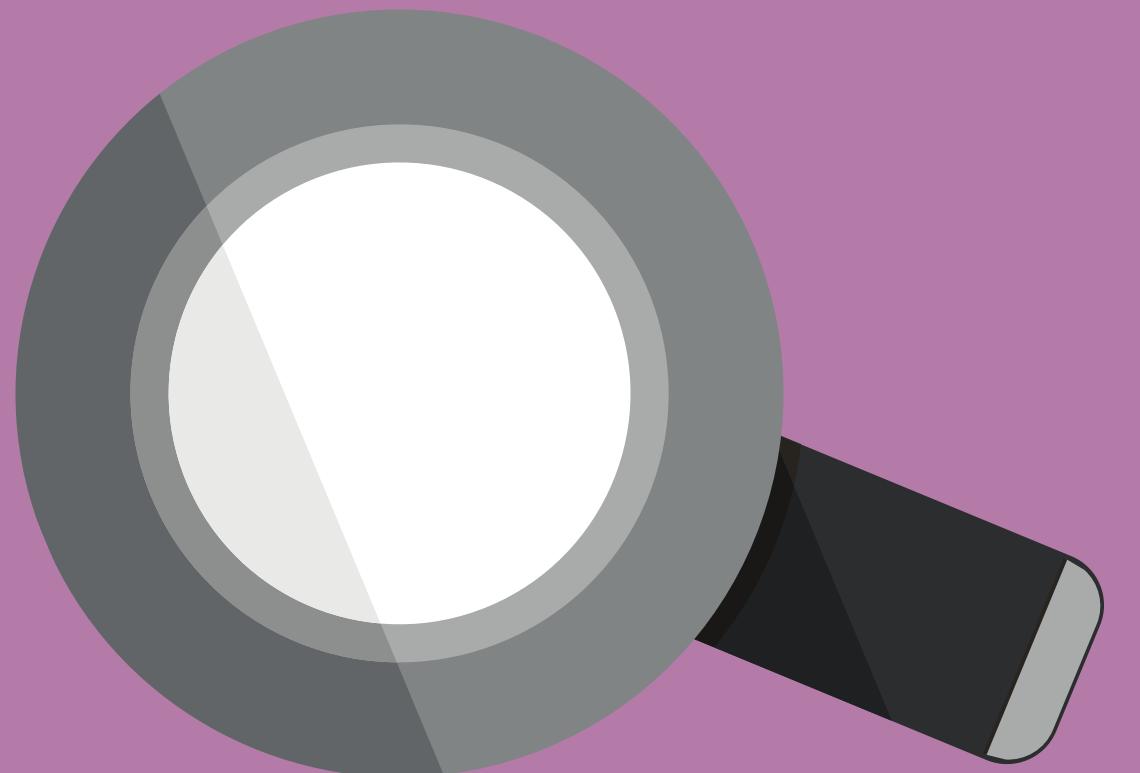
DHIBEE EERGOO/GENGIVITIS

QORRANNAA ILKAANII WAJJIN
DHIBEE WALQABATEE JIRU

Hojii/dalaga: Afaan kee ilaali/hubadhuu

EERGOO KEE ILAALI, ILKAAN KEETII
FI ARRABA KEEES ILAALI.
MAAL ARGITAA?

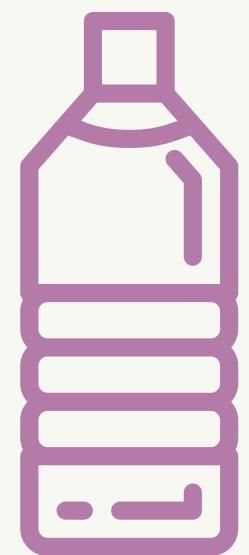
Ilkaan fayyaa fi cimaadhaaf dhugaatii maaltu bayessa?

Soodaa

Aannan

Bishaan

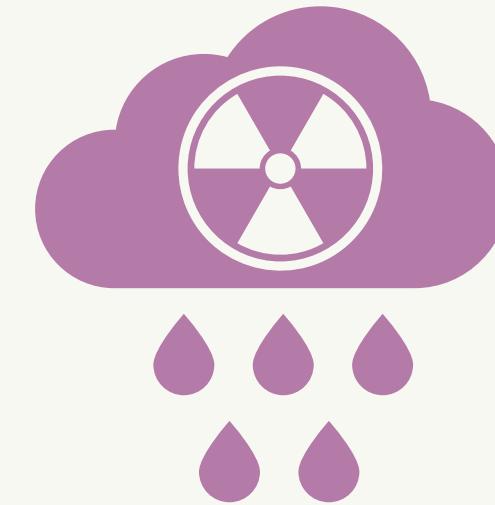
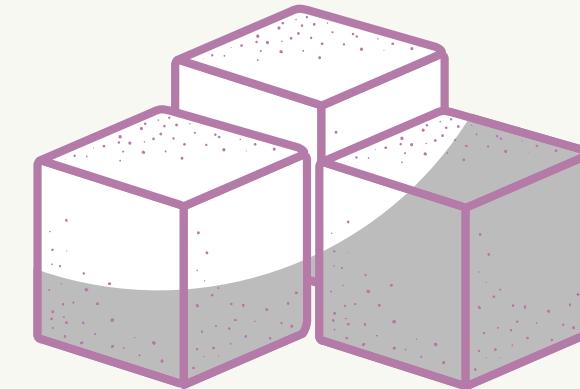
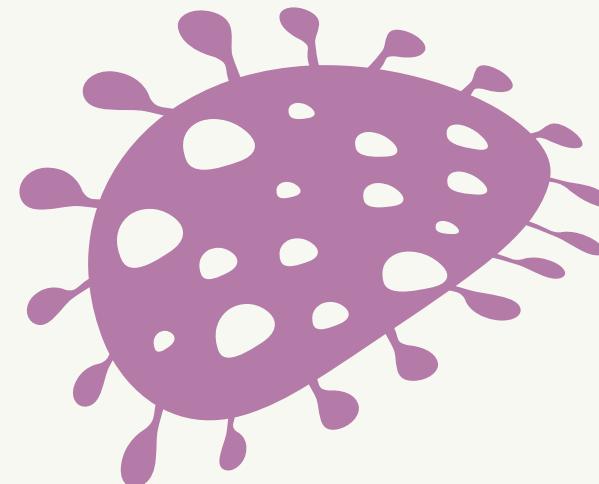
Dhugaatii sukkaara
hin qabne

Juusii
ummamaa

Haala ilkaan itti tortooru

- **JARMII/ILBIISA + KAARBOOHAYDIREETII QULQULAA'EE = DHANGAGGOO/SUMMII**

- **DHANGAGGOO/SUMMIIN DHAWAMUU + ILKAAN = TORTORUU/DECAY**

TORTOREE KAN HIN YAALAMNE YOO TA'E INFEEKSHIINII, DHIITA'UU FI ILKAAN DHABUUTTI JIJJIIRAMA

HUMNA ILKAAN RIGACHUU FI QULQULLEESSU

Ilkaan sochii funduraa fi
dubatti rigamu

Ilkaan sochii haala
giingootiin rigamu

Rigaadhan ykn kirriidhaan qulqulleessuu

Rigaadhan ykn kirriidhaan qulqulleessuu

- Kirrii harka lamaan gidduutti dheeressanii qabachuu
- Quba walakkaa irratti kirrii maruudhaan cimsanii qabuuKirricha quba guddaadhaaf kaan walakkaatti qabachuu
- Kirricha ilkaaniwwan gidduu sochoosi/naannessi
- Kirricha gara ilkaan tokootti mari, gaaraa fi jalatti akkasumas funduraa fi dubatti sochoosi
- Ilkaan hunda irratti taasisi, ilkaan dubaa irratis taasisi.
- Yeroo hunda kirrii qulqulluu fayyadami
- Yoo kirrichi ilkaan kee gidduutti dhiphate tasuma humnaan sochoosuf hinyaaliin.

Lulluqqachuu

- Nyaataan booda bishaaniin afaan qulqulleeffachuuun akka ilbiisttonni/jarmiin ilkaan tortorsanii fi caccabsan akka xiqqaatan ni gargaara
- Eeega ilkaan rigattee booda lulluqqadhadhau
- Bishaanicha liqimsuu ykn siinkii irratti tufuu ni dandeessa

Namoota ilkaan artafishaala dhaabbanii

- ilkaan cabee ykn ilkaan artafishaaliin cabe heddu hamaadha.
- Ilkaan artafishaaliin haala gaariin hin dhaabamne rakkoo guddaa lafee fi ilkee/eergoo irratti qaqqabsiisuu ni danda'a
- dhukkubichi akka sirriitti hin nyaannee fi hin dhugne taasisuun dhibee sukkaaraa cimsuu ni danda'a.

Yaalaa ilkaanii

ELKAAN KEE AKKA EEGDUU
NI FEDHU!

YEROO YEROODHAAN
YAALAA ILKAANII WAJJIN
BEELLAMA QABATTEE AKKA
QORANNAА TAASIFTU NI
BARBAADU

RAKKOO KAM IYYUU AKKA ATI
HIN QABAANNE ARGUU NI
BARBAADU

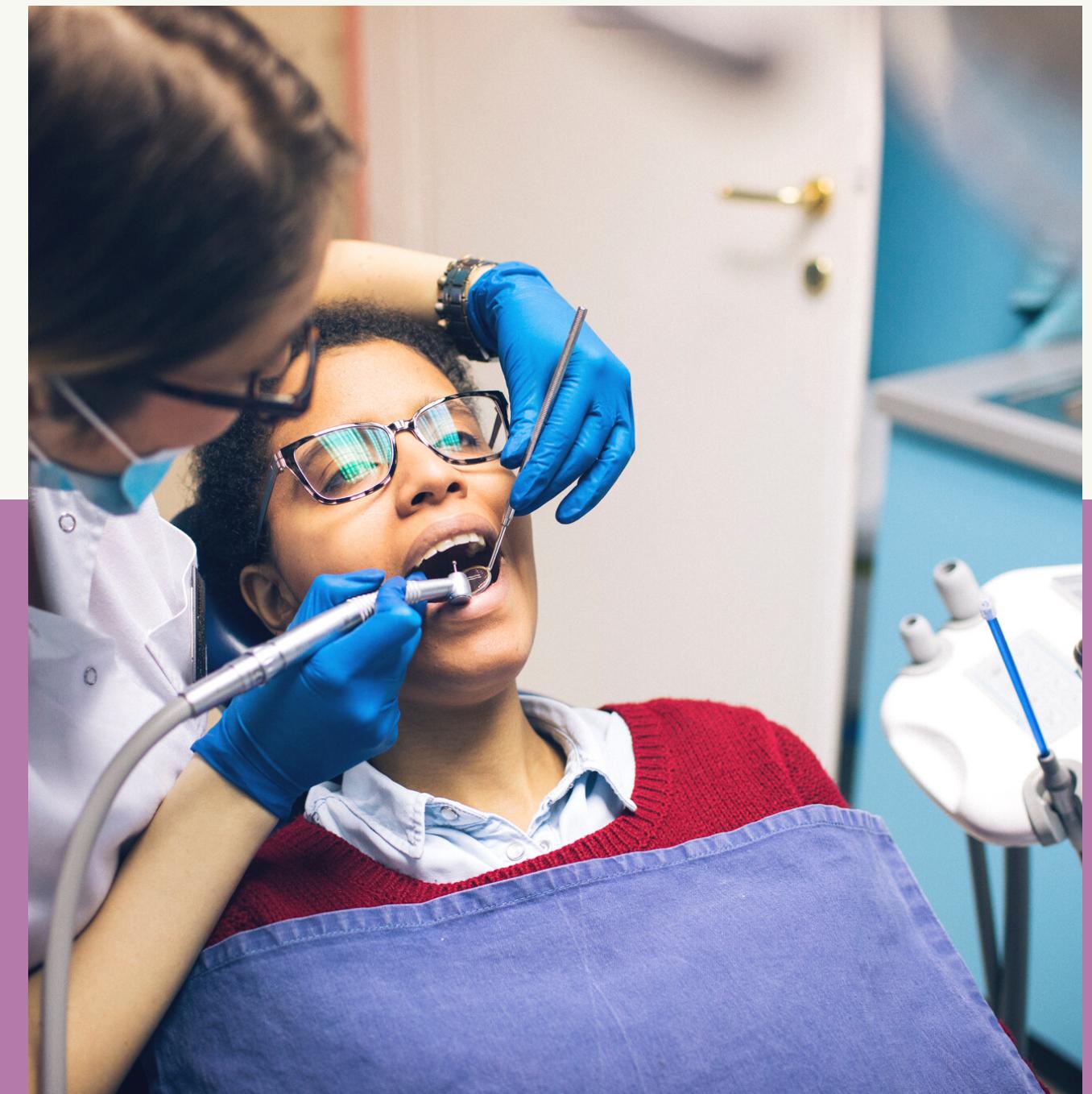
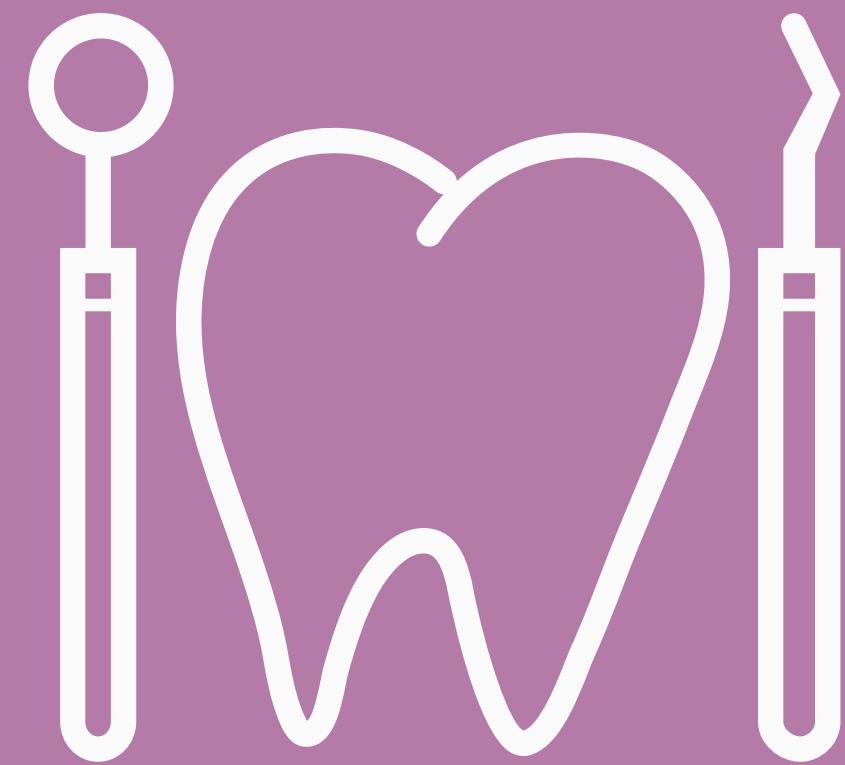
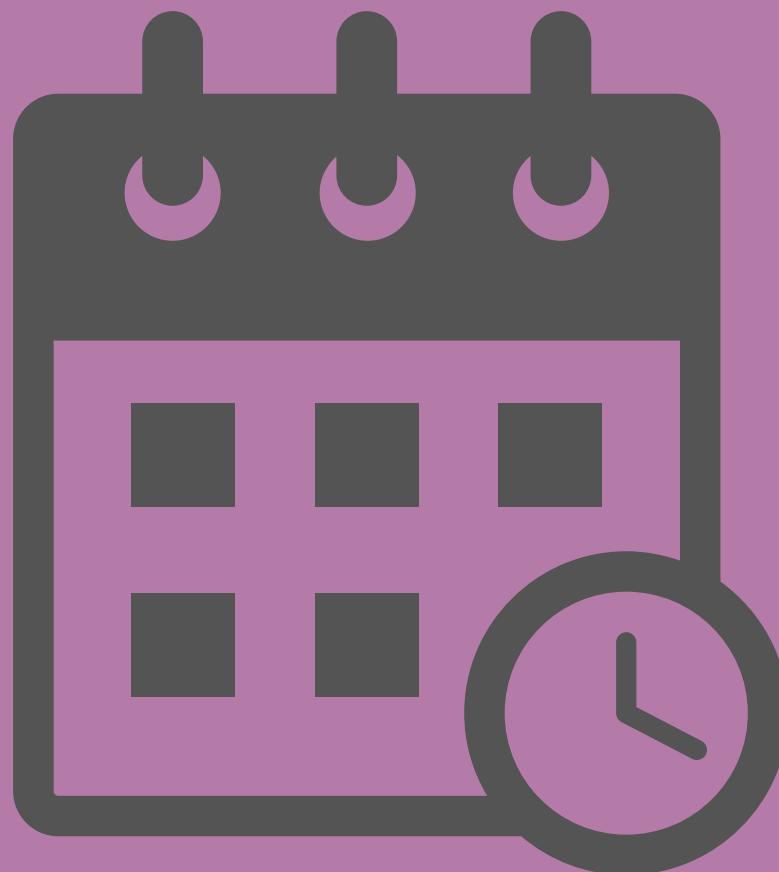

RAKKOON DHIBEE
SUKKAARAA, DHIBEE ONNEE
FI KAANSARIИ AKKA SI IRAA
XIQQAATU NI GARGAARU

ACTIVITY: DENTAL CHECK-UP

YEROO AMMAMIIN YAALAA ILKAANII
ILAALTAAD? YEROON DHUMAA YOOMII?

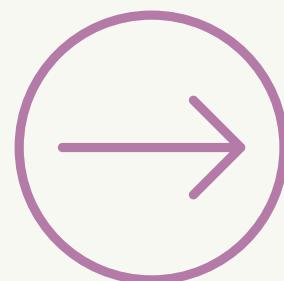

Yeroo Yaalaa ilkaanii birra deemtuu maaltu akka si irraa eegamu

- TARII BEELLAMA QABACHUU SI BARBAACHISA TA'A. MIRKANEEFFADHU AKKASUMAS ILAALI
- TARII BIJKOOMA DHIIGAA QABAACHUU IJAA DANDEESSUUF ILAALAMUUDHAAN GAAFII FAYYAA QABDU KAM IYYUU SIIF DEEBISUU NI DANDA'U
- QORICHI FUDHATTU KAM IYYUU YOO JIRAATE KAN ITTI AJAJAME FIDUUDHAAN ITTI AGARSIISI. DHIBEEN SUKKAARAA KEE HAALA ITTI YAALAMU BARUU NI BARBAADU
- YAALAAAN ILKAANII FI HOJJATTOONI KAAN HUNDINUU AKKA SITTI TOLUU FI KAN CINQAMTU YOO TA'E QORICHA BARBAACHISAA SIIF KENNUN SI GARGAARUU NI BARBAADU.
- YEROO YAALLI SIIF TAASIFAMU AKKA DHUKKUBNI KAM IYYUU QAAMA KEETTI HIN DHAGAYAMNE QORICHA SIIF KENNUN
- ILKAAN KEE NU QULQULLEEFFAMA AKKASUMAS X-REEYII NI KAATAYEROODHAAN YOO QAQQABUU BAATTEE YAALAAAN ILKAANII SI HIN ILAALU. BEELLAMA
- YEROO BIRAATIIF TAASISUU YOO BARBAADE DURSITII BILBILI.

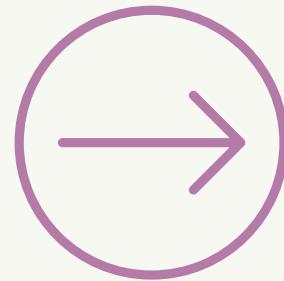
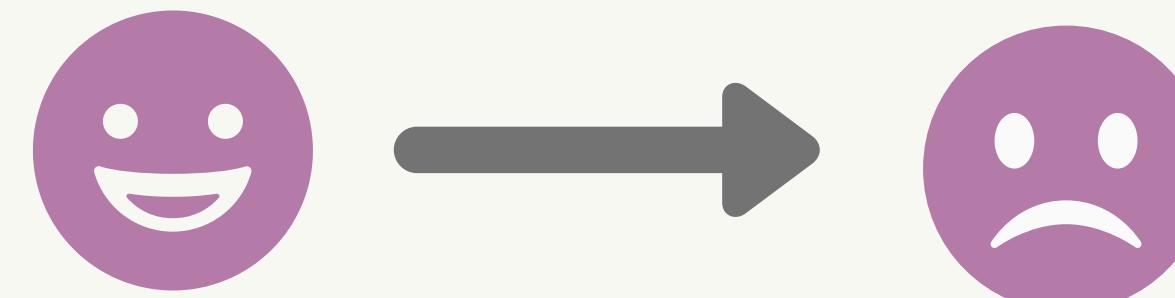
Ofitti amanuu fi barbaachisummaa

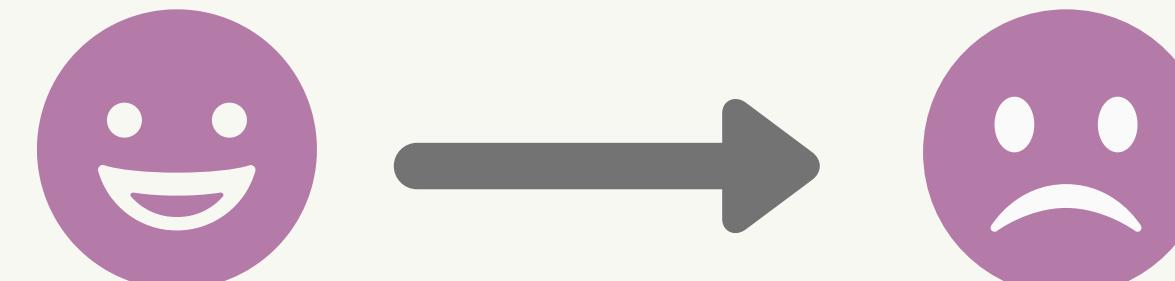
Fayyaa afaanii fouueessuuf amala kee ilaachisee maal jijiiruu
barbaadda?

Siif ammam barbaachisaadha?

Fayyaa afaan keetii foyyessuuf ammam ofitti amantaa qabdaa?

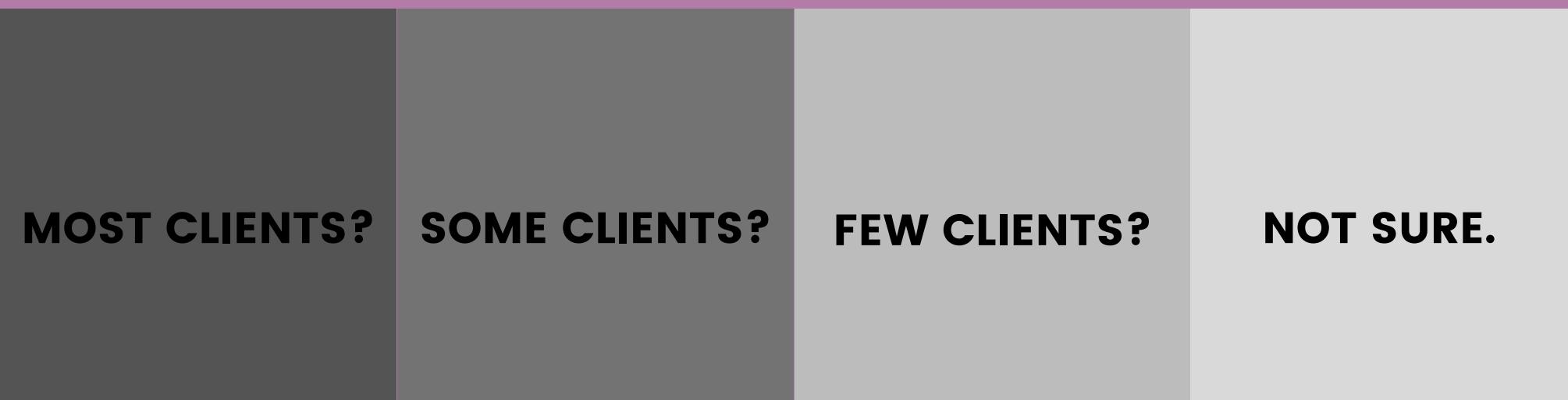

MOTIVATING PEOPLE TO CHANGE

- Confidence: Ask the person what they want to change to improve oral health. Then, ask how confident they are to do a new habit, like brush teeth twice a day or keep a dental appointment.
- Importance: Ask the person how important they think the new habit is for them and to be honest about that.
- If someone has low confidence, and low importance, they are probably not ready.
- If they have high confidence and importance, they will do great!
- The people in the middle need your help!

ACTIVITY: HOW CONFIDENT ARE YOU TO IMPROVE YOUR CLIENT'S ORAL HEALTH?

The Foundation of Delta Dental of Washington

400 Fairview Ave N, Suite 800

Seattle, WA 98109

Email: info@arcorafoundation.org

Design: KAYA strategik, LLC

www.kayastrategik.com